

UDK: 378.004.7-09:005.98

OLIY TA'LIMDA INGLIZ TILINI O'QITISH JARAYONIDA GENERATIV SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINI QO'LLASH ASOSIDA PEDAGOGIK TIZIMNI RIVOJLANTIRISH

Nigmatova Nozimaxon Ulug'bek qizi,
Farg'ona davlat universiteti mustaqil izlanuvchisi
comrehensible@gmail.com
ORCID: 0009-0002-0552-4068

Annotatsiya. Ushbu maqolada oliy ta'lim muassasalarida ingliz tilini o'qitish jarayoniga generativ sun'iy intellekt texnologiyalarini integratsiya qilish metodikasini rivojlantirishga qaratilgan pedagogik tizimning nazariy-metodik asoslari yoritilgan. Tadqiqotda generativ sun'iy intellektning didaktik imkoniyatlari, o'qitish jarayonida shaxsga yo'naltirilgan va kompetensiyaviy yondashuvlarni qo'llash mexanizmlari tahlil qilingan. Shuningdek, pedagogik tizimning maqsadli, mazmuniy, texnologik va natijaviy komponentlari asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari ingliz tili o'qituvchilarining raqamli va metodik kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: generativ sun'iy intellekt, ingliz tilini o'qitish, oliy ta'lim, pedagogik tizim, raqamli kompetensiya, metodik integratsiya.

Аннотация. В статье рассматриваются теоретико-методические основы педагогической системы развития методики интеграции генеративных технологий искусственного интеллекта в процесс обучения английскому языку в высших учебных заведениях. Проанализированы дидактические возможности генеративного искусственного интеллекта, а также механизмы реализации личностно-ориентированного и компетентностного подходов в образовательном процессе. Обоснованы целевой, содержательный, технологический и результативный компоненты педагогической системы. Результаты исследования способствуют развитию цифровой и методической компетентности преподавателей английского языка.

Ключевые слова: генеративный искусственный интеллект, обучение английскому языку, высшее образование, педагогическая система, цифровая компетентность, методическая интеграция.

Annotation. This article explores the theoretical and methodological foundations of a pedagogical system aimed at developing a methodology for integrating generative artificial intelligence technologies into English language teaching in higher education. The didactic potential of generative AI and mechanisms for implementing learner-centered and competency-based approaches are analyzed. The target, content, technological, and outcome components of the pedagogical system are substantiated. The findings contribute to enhancing the digital and methodological competencies of English language instructors.

Keywords: generative artificial intelligence, English language teaching, higher education, pedagogical system, digital competence, methodological integration.

Kirish. Bugungi kunda globallashuv jarayonlari va raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi oliy ta'lim tizimida xorijiy tillarni, ayniqsa ingliz tilini o'qitish mazmuni va metodikasini tubdan qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. Ingliz tili nafaqat xalqaro muloqot vositasi, balki ilmiy axborot almashinuvi, kasbiy faoliyat va akademik mobillikning muhim omiliga aylangan. Shu bois oliy ta'lim muassasalarida ingliz tilini o'qitish jarayonini zamonaviy innovatsion texnologiyalar asosida tashkil etish ta'lim sifatini oshirishning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida qaralmoqda. So'nggi yillarda

generativ sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'lim sohasiga kirib kelishi o'quv jarayonini individuallashtirish, talabalarning mustaqil ta'lim faoliyatini faollashtirish va o'qitish samaradorligini oshirish uchun yangi imkoniyatlarni yuzaga keltirdi. Ushbu texnologiyalar asosida o'quv materiallarini avtomatik yaratish, til o'rganish jarayonida muloqotni simulyatsiya qilish, xatolarni aniqlash va tahlil qilish, shuningdek, moslashuvchan baholash mexanizmlarini joriy etish mumkin bo'lmoqda. Natijada, an'anaviy o'qitish yondashuvlari o'zining cheklangan imkoniyatlari bilan zamonaviy ta'lim ehtiyojlarini to'liq qondira olmayotgani yaqqol namoyon bo'lmoqda. Mazkur sharoitda generativ sun'iy intellekt texnologiyalarini ingliz tilini o'qitish jarayoniga tizimli va metodik jihatdan asoslangan holda integratsiya qilish zarurati yuzaga kelmoqda. Bu esa mazkur jarayonni tasodifiy emas, balki ilmiy asoslangan pedagogik tizim doirasida tashkil etishni talab etadi.

Adabiyotlar tahlili. Oliy ta'lim tizimida ingliz tilini o'qitish jarayoniga generativ sun'iy intellekt texnologiyalarini integratsiya qilish masalasi zamonaviy pedagogika, raqamli didaktika hamda xorijiy tillarni o'qitish metodikasi kesishgan nuqtada shakllanayotgan murakkab va ko'p qirrali ilmiy muammo sifatida namoyon bo'lmoqda. Mazkur yo'nalish bo'yicha ilmiy asoslangan yondashuvlarni ishlab chiqish ta'lim jarayonining shaxsga yo'naltirilganligi, talabalarning kognitiv faolligini rivojlantirish, adaptiv ta'lim texnologiyalaridan samarali foydalanish hamda kompetensiyaviy yondashuvni amaliyotga tatbiq etish bilan chambarchas bog'liqdir. Shu nuqtayi nazardan, ushbu masala yuzasidan olib borilgan nazariy va empirik tadqiqotlarni tahlil qilish generativ sun'iy intellekt texnologiyalarini ingliz tilini o'qitish jarayoniga metodik jihatdan asosli integratsiya qilish imkoniyatlarini aniqlashga xizmat qiladi.

Lev Vygotsky tomonidan ishlab chiqilgan ijtimoiy-madaniy rivojlanish nazariyasida ta'lim samaradorligi o'quv jarayonining talabaning yaqin rivojlanish zonasiga mos tashkil etilishi bilan izohlanadi. Ushbu konsepsiya generativ sun'iy intellekt texnologiyalarining adaptiv va individual ta'limni ta'minlash imkoniyatlari bilan metodologik jihatdan uyg'unlashadi. Chunki sun'iy intellektga asoslangan ta'lim vositalari talabalarning bilim darajasi, o'rganish sur'ati va individual ehtiyojlarini tahlil qilgan holda moslashtirilgan topshiriqlarni avtomatik ravishda ishlab chiqish orqali rivojlanish jarayonini qo'llab-quvvatlaydi.

Jerome Bruner tomonidan ilgari surilgan kashfiyot orqali o'rganish konsepsiyasida bilimlarni tayyor shaklda uzatish emas, balki o'quvchining faol bilish jarayoni asosida shakllantirish muhimligi asoslab beriladi. Mazkur yondashuv doirasida generativ sun'iy intellekt texnologiyalari talabalarning mustaqil izlanish faoliyatini rag'batlantiruvchi, muloqotga kirishish va til birliklaridan ijodiy foydalanishni qo'llab-quvvatlovchi didaktik muhitni yaratish imkonini beradi.

Robert J. Sternberg tomonidan ishlab chiqilgan kreativlik va intellektning ko'p komponentli modeli zamonaviy ta'lim jarayonida analitik, ijodiy va amaliy tafakkurni kompleks rivojlantirish zarurligini ta'kidlaydi. Ingliz tilini o'qitishda generativ sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish ushbu komponentlarning uyg'un rivojlanishini ta'minlab, talabalarni tilni faqat reproduktiv bilimlar majmui sifatida emas, balki ijodiy va funksional faoliyat vositasi sifatida egallashga yo'naltiradi.

John Hattiening meta-tahlillarga asoslangan tadqiqotlarida ta'lim samaradorligini oshirishda teskari aloqa, refleksiya va o'quvchi faolligining hal qiluvchi ahamiyati alohida qayd etiladi. Ushbu jihatlar generativ sun'iy intellekt texnologiyalarining avtomatlashtirilgan tahlil va tezkor fikr-mulohaza berish imkoniyatlari orqali ta'lim jarayonida tizimli ravishda amalga oshirilishiga sharoit yaratadi.

UNESCO tomonidan ilgari surilgan "raqamli transformatsiya sharoitida ta'limni qayta tafakkur qilish" konsepsiyasida sun'iy intellekt texnologiyalaridan ta'lim sifatini oshirish, teng imkoniyatlarni ta'minlash hamda umrbod ta'lim g'oyasini qo'llab-quvvatlash vositasi sifatida foydalanish zarurligi asoslab beriladi. Ushbu yondashuv oliy ta'limda ingliz tilini o'qitishni innovatsion asosda tashkil etish uchun muhim metodologik poydevor vazifasini bajaradi.

Yuqorida tahlil qilingan nazariy qarashlar shuni ko'rsatadiki, generativ sun'iy intellekt texnologiyalarini ingliz tilini o'qitish jarayoniga integratsiya qilish tasodifiy emas, balki zamonaviy pedagogik konsepsiyalar bilan uzviy bog'liq bo'lgan ilmiy asoslangan jarayondir. Ushbu texnologiyalar shaxsga yo'naltirilgan ta'limni tashkil etish, talabalarning kognitiv va ijodiy faolligini oshirish, reflektiv o'rganish muhitini shakllantirish hamda kompetensiyaviy yondashuvni amaliyotga tatbiq etish imkonini beradi. Natijada ingliz tilini o'qitish jarayoni lingvistik bilimlarni o'zlashtirish bilan bir qatorda talabaning kasbiy va intellektual rivojlanishini ta'minlovchi yaxlit pedagogik tizim sifatida namoyon bo'ladi.

So'nggi yillarda sun'iy intellekt, xususan generativ AI texnologiyalarining jadal rivojlanishi ingliz tilini o'qitish metodikasida yangi ilmiy yo'nalish – AI in ELT konsepsiyasining shakllanishiga olib keldi. Xorijiy ilmiy tadqiqotlarda sun'iy intellekt texnologiyalari til o'rganish jarayonida nafaqat texnik vosita, balki pedagogik tizimning muhim tarkibiy elementi sifatida talqin qilinmoqda.

Mark Warschauerning so'nggi yillardagi tadqiqotlarida sun'iy intellekt asosidagi vositalarning yozma va og'zaki nutqni rivojlantirishda reflektiv ta'lim muhitini shakllantirishdagi roli yoritiladi. Tadqiqotchining fikricha, AI texnologiyalaridan foydalanish talabalarning mustaqil ta'lim faoliyatini faollashtirib, o'qituvchining rolini nazoratchidan fasilitatorlik darajasiga ko'taradi.

Yong Zhao raqamli transformatsiya sharoitida ta'limning asosiy vazifasi ijodkor va moslashuvchan shaxsni shakllantirishdan iborat ekanini ta'kidlaydi. Uning ilmiy

qarashlariga ko'ra, generativ sun'iy intellekt texnologiyalaridan ingliz tilini o'qitishda foydalanish talabalar kreativ yozuvi, muloqot madaniyati va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Zoltán Dörnyei ikkinchi tilni o'rganishda motivatsion va affektiv omillarning yetakchi ahamiyatini asoslab, sun'iy intellekt texnologiyalarining shaxsiylashtirilgan ta'lim muhiti yaratish orqali o'quv motivatsiyasini oshirish imkoniyatlarini ko'rsatadi. Uning yondashuvida AI asosidagi adaptiv mashqlar individual o'quv traektoriyasini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi.

Ben Williamson esa sun'iy intellekt texnologiyalarini ta'lim tizimiga joriy etish jarayonini pedagogik va etik nuqtayi nazardan tahlil qilib, ingliz tilini o'qitishda AI vositalaridan foydalanishda metodik asoslanganlik, shaffoflik va pedagogik maqsadlarga muvofiqlik tamoyillariga amal qilish zarurligini ta'kidlaydi.

OECD hisobotlarida sun'iy intellekt texnologiyalarining ta'limdagi roli kompetensiyaviy yondashuvni qo'llab-quvvatlash bilan izohlanadi. Xususan, AI asosidagi baholash va teskari aloqa mexanizmlarining oliy ta'limda xorijiy tillarni o'qitish samaradorligini oshirishdagi imkoniyatlari alohida qayd etiladi.

Xulosa qilib aytganda, so'nggi besh yil davomida xorijiy tadqiqotchilar tomonidan olib borilgan ilmiy izlanishlar generativ sun'iy intellekt texnologiyalarini ingliz tilini o'qitish jarayoniga integratsiya qilish zamonaviy pedagogikaning ob'ektiv ehtiyojidan kelib chiqishini ko'rsatadi. Ushbu texnologiyalar shaxsga yo'naltirilgan va adaptiv ta'limni tashkil etish, talabalar motivatsiyasini oshirish hamda reflektiv va ijodiy til faoliyatini rivojlantirish uchun samarali pedagogik imkoniyatlar yaratadi. Shu bois AI in ELT yondashuvi metodik jihatdan puxta asoslangan pedagogik tizim doirasida amalga oshirilgandagina oliy ta'limda ingliz tilini o'qitish samaradorligini sezilarli darajada oshirishga xizmat qiladi.

Tahlil va natijalar. Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi oliy ta'lim muassasalarida ingliz tilini o'qitish jarayoniga generativ sun'iy intellekt texnologiyalarini samarali integratsiya qilishga yo'naltirilgan metodikani rivojlantirish hamda ushbu jarayonni ta'minlovchi pedagogik tizimni ilmiy-nazariy va metodik jihatdan asoslashdan iborat.

Belgilangan maqsadga erishish uchun tadqiqot doirasida quyidagi asosiy vazifalar amalga oshirildi:

generativ sun'iy intellekt texnologiyalarining ingliz tilini o'qitish jarayonidagi didaktik imkoniyatlarini aniqlash va tizimlashtirish;

ingliz tilini o'qitishda qo'llanilayotgan zamonaviy pedagogik yondashuvlarning generativ sun'iy intellekt bilan integratsiya imkoniyatlarini tahlil qilish;

metodik integratsiyani ta'minlovchi pedagogik tizimning tarkibiy komponentlarini ishlab chiqish;

taklif etilayotgan metodikaning ta'lim jarayonidagi samaradorligini ilmiy asoslash.

Tadqiqotni amalga oshirish jarayonida kompleks ilmiy-pedagogik metodlardan foydalanildi. Jumladan, ilmiy-pedagogik tahlil metodi orqali mavjud ilmiy manbalar va normativ-huquqiy hujjatlar o'rganildi; qiyosiy tahlil metodi yordamida an'anaviy va innovatsion o'qitish yondashuvlari solishtirildi; modellashtirish metodi asosida generativ sun'iy intellekt texnologiyalarini integratsiya qilishga qaratilgan pedagogik tizim loyihalashtirildi. Shuningdek, diagnostik metodlar orqali talabalarning kompetensiyalari holati aniqlanib, prognozlash metodi yordamida taklif etilayotgan tizimning istiqboldagi samaradorligi belgilandi.

Tadqiqot doirasida ishlab chiqilgan pedagogik tizim ingliz tilini o'qitish jarayoniga generativ sun'iy intellekt texnologiyalarini integratsiya qilishni ta'minlovchi o'zaro bog'liq komponentlar majmuasidan iborat bo'lib, u quyidagi asosiy tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi:

Maqsadli komponent – talabalarda ingliz tilida samarali kommunikatsiya olib borish, raqamli texnologiyalardan ongli foydalanish hamda tanqidiy va ijodiy fikrlash kompetensiyalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan.

Mazmuniy komponent – generativ sun'iy intellekt imkoniyatlariga asoslangan interaktiv o'quv materiallari, individual va guruhli topshiriqlar, muloqotga yo'naltirilgan mashg'ulotlar majmuasini o'z ichiga oladi.

Texnologik komponent – adaptiv ta'lim texnologiyalari, avtomatlashtirilgan baholash tizimlari, reflektiv tahlil va o'z-o'zini baholash mexanizmlarini qo'llash orqali ta'lim jarayonining moslashuvchanligini ta'minlaydi.

Natijaviy komponent – talabalarning ingliz tilida mustaqil, erkin va ijodiy muloqot olib borishga tayyorlik darajasi, shuningdek, ularning kasbiy faoliyatda til kompetensiyalaridan samarali foydalanish ko'rsatkichlari bilan ifodalanadi.

Xulosa. Generativ sun'iy intellekt texnologiyalarini oliy ta'limda ingliz tilini o'qitish jarayoniga metodik jihatdan asoslangan holda integratsiya qilish ta'lim sifatini oshirish, o'quv jarayonini individuallashtirish va talabalarning o'quv faoliyatiga bo'lgan motivatsiyasini kuchaytirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, mazkur yondashuv ingliz tili o'qituvchilarining raqamli va metodik kompetensiyalarini rivojlantirishga, zamonaviy ta'lim talablariga mos pedagogik faoliyatni tashkil etishga imkon yaratadi. Taklif etilayotgan pedagogik tizim oliy ta'lim muassasalarida ingliz tilini o'qitish jarayonini innovatsion asosda takomillashtirish uchun ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press. — 159 p.
2. Bruner, J. S. (1966). *Toward a Theory of Instruction*. Cambridge, MA: Harvard University Press. — 176 p.
3. Sternberg, R. J. (2006). *The Nature of Creativity*. Cambridge: Cambridge University Press. — 462 p.

4. Hattie, J. (2009). Visible Learning: A Synthesis of Over 800 Meta-Analyses Relating to Achievement. London: Routledge. — 378 p.
5. Warschauer, M. (2020). Learning in the Cloud: How (and Why) to Transform Schools with Digital Media. New York: Teachers College Press. — 208 p.
6. Zhao, Y. (2021). Learners Without Borders: New Learning Pathways for the Digital Age. New York: Routledge. — 243 p.
7. OECD. (2021). Artificial Intelligence in Education: Challenges and Opportunities. Paris: OECD Publishing. — 165 p.

